

*Марченко О. С., доктор економічних наук, професор
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

ІНТЕГРАЦІЯ ЗНАНЬ У СИСТЕМІ: НАУКА, ОСВІТА, ВИРОБНИЦТВО

Знання і інформація в умовах формування засад постіндустріального суспільства перетворюються на головні ресурси соціально-економічного прогресу, а створення ефективної системи їх продукування, передачі, отримання, використання та ін. – на найважливішу умову людського розвитку.

Інтеграція знань у суспільному виробництві – це комплексний багатостадійний процес руху знань, результатом якого є їх втілення в продукти, послуги, технології. Цей процес не є лінійним, але можливо виокремити певний ланцюжок інтеграції знань: створення, залучення, оволодіння знаннями, перетворення, обмін, збереження, використання знань як їх об'єктивізація у продуктах (продукції).

Створення нових знань – це головна функція науки у сучасному виробничому процесі. Залучення знань підприємствами виробничої сфери передбачає використання некомерційних і ринкових каналів розповсюдження знань, серед яких як загальні канали – освіта, засоби масової інформації та ін., так і спеціальні, приміром, наукоємний сервіс як сукупність інтелектуальних послуг (консалтингових, науково-технічних тощо). Оволодіння знаннями здійснюється учасниками виробництва у процесі навчання та практичної діяльності. Перетворення знань у межах підприємства пов'язано, по-перше, з трансформацією неявних знань на явні і навпаки, що включає: а) соціалізацію знань – передавання неявних знань у процесі діалогу, обміну досвідом і навчання; (б) екстеріоризацію – перетворення неявних знань на явні; (в) комбінацію – перенесення явних

знань у документи і бази даних; (г) інтеріоризацію – перетворення явних знань у неявні за допомогою навчання і практики. По-друге, перетворення знань – це трансформація індивідуального знання у колективне, що забезпечує незалежність знанневих ресурсів підприємств від можливих втрат, внаслідок звільнення їх працівників як носіїв неявних знань.

Інтеграція знань також охоплює комерційний і некомерційний обмін знаннями. Приміром, некомерційний обмін знаннями на рівні підприємства може здійснюватися в процесі сумісної діяльності його співробітників з вирішення певних проблем, що має значний навчальний ефект. Збереження знань здійснюється шляхом створення підприємствами банку знань, системи забезпечення їх знанневих ресурсів, забезпечення інтелектуальної безпеки учасників виробничого процесу.

Використання знань у суспільному виробництві – це перетворення знанневих ресурсів, що створені та залучені підприємствами, у продукти, послуги, технології. Це об'єктивізація знань, без якої процес їх інтеграції не є завершеним. Наприклад, неявні та явні знання в процесі наукової діяльності трансформуються у інтелектуальний продукт – новацію. Але процес інтеграції знань на цьому не завершується, оскільки новація ще не перетворилася на інноваційну продукцію (послуги).

В процесі інтеграції знань здійснюється їх накопичення: до суб'єктивних (персоніфікованих) знань додаються кодифіковані, об'єктивовані, внаслідок чого спостерігається розширення знання як ресурсу виробничої діяльності. Мається на увазі саме розширення, а не розповсюдження чи розпорошення знань. В цілому, здійснення знанневого ланцюжка повинно бути спрямовано на досягнення високого рівня аллокаційної ефективності суспільного виробництва відносно його головного ресурсу – знань.

Процес інтеграції забезпечують учасники ланцюжка знань – інтегратори знань, головними функціями яких є:

–накопичення знань;

–забезпечення інтелектуального ефекту масштабу – віддачі від знанневих ресурсів, які акумулює та використовує їх інтегратор;

–економія трансакційних витрат, пов'язаних з рухом знань;

–комерціалізація знань;

–управління знаннями.

Інституціональними інтеграторами знань є наука, освіта, підприємство.

По-перше, організації академічної, галузевої, вузівської, заводської науки державного і приватного секторів економіки, що здійснюють фундаментальні й прикладні наукові дослідження, створюють знання – головний ресурс сучасного виробництва. Отже, розвиток науки треба визнати як пріоритетний напрям державної економічної політики.

По-друге, освіта як інтегратор знань виконує тісно взаємопов'язані функції:

–ресурсозабезпечуючу, змістом якої є задоволення потреб національної економіки у інтелектуальних ресурсах: знаннях і інформації та їх носіях – об'єктах права інтелектуальної власності (нематеріальних активах) і фахівцях певної кваліфікації;

–капіталоутворюючу: освіта виступає одним з найважливіших джерел формування людського капіталу.

По-третє, інтеграція знань є пріоритетною функцією сучасного підприємства, оскільки знанневі ресурси (за ресурсною теорією – «пучок компетенцій») забезпечують йому конкурентні переваги в умовах економіки знань. Інтегратора знань-підприємство можливо визначити як організацію, що інтегрує знання та забезпечує їх ефективне використання з метою виробництва знаннемістких продуктів (послуг). Воно є інтелектуальною організацією, яка не тільки використовує, а й постійно продукує знання та забезпечує їх рух у внутрішньому і зовнішньому середовищі.

Ядром зовнішньої мережі сучасного підприємства є його інтелектуальна мережа, що включає постачальників знань і інформації, необхідних для ефективної діяльності. У її складі учасники клієнтської, партнерської,

ресурсної, соціальної мереж: різноманітні інформаційні фірми, агентства, клієнти, партнери, державні установи, громадські організації, професійні об'єднання, освітні заклади, засоби масової інформації тощо. Розбудова інтелектуальної мережі – важливе завдання менеджменту сучасного підприємства, оскільки його головними ресурсами є саме знання і інформація. Підприємство повинно бути інтегратором зовнішньої інтелектуальної мережі, забезпечувати її створення, розвиток, ефективне функціонування.

Однією з найважливіших функцій інтеграторів знань є управління знаннями, до головних об'єктів якого належать:

1) носії неявних знань – індивідууми (працівники підприємств, науковці, викладачі, інноватори, консультанти та ін.) та їх певні професійні групи як носії колективних знань (компетенцій);

2) носії явних (формалізованих) знань – нематеріальні активи, організаційний капітал, бази знань та ін.

Виходячи з цього, складовими управління знаннями на рівні підприємства слід вважати управління:

а) інтелектуальними трудовими ресурсами, які є носіями знань, що складають ресурсний фундамент виробництва;

б) інтелектуальним капіталом як сукупністю фірмово-специфічного людського і структурного капіталів ;

в) ланцюжком знань в організації.

Зазначеним складовим управління знаннями притаманні, з одного боку, суттєві особливості, що віддзеркалюють специфічний зміст їх об'єктів, з другого – загальні характеристики, оскільки знання та інформація становлять зміст інтелектуальних ресурсів підприємства. Їм властиві прямі і зворотні зв'язки, а їх комплексне здійснення спрямовано на реалізацію підприємством його функцій як інтегратора знань. Варто також підкреслити, що управління знаннями має витратний аспект – це управління витратами одержання,

продукування, трансформації, передавання, обміну, використання, зберігання і накопичення знань в організації.

Підприємство має бути здатним залучити найкращих фахівців, забезпечити їх подальше вдосконалювання через постійне (протягом усієї кар'єри) підвищення кваліфікації й накопичення практичного досвіду, а також створити їм достатні стимули для продовження роботи в організації, навчання та самонавчання. Фундамент формування й розвитку творчого потенціалу працівників становить корпоративна освіта. Причому, чим глибше специфічність інтелектуального трудового ресурсу, тим складніше підприємству залучити його за допомогою зовнішнього ринку праці, тим вища роль внутрішньофірмової системи додаткового навчання й підвищення кваліфікації у забезпеченні виробництва працівниками знань.

Головним об'єктом внутрішньофірмового управління інтелектуальним капіталом є інвестування в інтелектуальні ресурси, що становить фундамент для створення, накопичення і зростання його вартості. Важливо підкреслити, у формуванні інтелектуального капіталу, особливо фірмово-специфічного людського капіталу, беруть участь не тільки підприємство, а й сам працівник, який оволодіває знаннями, і держава, що фінансує систему освіти, наукову діяльність та ін.

В цілому, управління знаннями як функція інституціональних інтеграторів знань – це управління інтеграцією знань у інноваційному процесі, що охоплює її технічне забезпечення і технологію, економіку, організацію, мотивацію, захист від інтернальних і екстернальних загроз. Це комплексний управлінський процес, спрямований на створення техніко-технологічних, організаційно-економічних, мотиваційних умов і чинників ефективного здійснення інтеграції знань, накопичення і реалізації потенціалу носіїв знань. Управління знаннями спрямовано на досягнення кінцевої мети їх інтеграції – втілення (об'єктивізацію) знань у нові знаннємісткі продукти та послуги.